

Ulkoasiainministeriö
OIK-40@formin.fi

**ASIA: YK; LAPSEN OIKEUKSIEN YLEISSOPIMUKSEN
TÄYTÄNTÖÖNPANO; SUOMEN YHDISTETYN VIIDENNEN JA
KUUDENNEN MÄÄRÄAIKAISRAPORTIN VALMISTELU;
KESKUSTELUTILAISUUS**

**VIITE: Kirjallinen lausunto; YK:n lapsen oikeuksien komitean vuonna 2011
antamat päätökset ja suositukset (CRC/C/FIN/CO/4)**

Invalidiliitto edistää ja kehittää fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten henkilöiden mahdollisuuksia osallistua, liikkua ja elää täysipainoista elämää. Liitto edustaa 149 jäsenyhdistyksensä kautta 30 000 fyysisesti vammaista ja toimintaesteistä suomalaista.

**YK:n vammaissopimuksen ratifiointi vahventaa vammaisten lasten oikeuksia säädösten –
käytännössä lasten oikeuksia ei ole seurattu systemaattisesti**

Invalidiliitto toteaa, että YK:n vammaissopimuksen ratifiointi 10.6.2016 vahventaa vammaisten lasten oikeuksia, vaikka YK:n lasten oikeuksien sopimuksessa on vammaisia lapsia koskeva oma artikla 23. YK:n vammaissopimuksen artikla 6 (Vammaiset naiset ml. tytöt) ja 7 (Vammaiset lapset) ja ovat yleissopimuksen läpileikkaavia artikloita, joita sovelletaan kunkin sisältöartiklan kanssa. Artiklan 6 mukaan todetaan vammaisten naisten ja tyttöjen moninkertainen syrjintä sekä voimaantumisen. Artikla 7 painottuu vammaisten lasten edun ensisijaisuuteen päätöksenteossa sekä kuulemiseen vammaisen lapsen iän ja kehityksen mukaisesti. YK:n vammaissopimuksen toimeenpanossa tulee ottaa huomioon myös vammaiset lapset.

Invalidiliiton mielestä käytännössä kunnissa paikallistasolla tai aluehallinnon tasolla ei ole edellytetty selvitystä tai systemaattisia suunnitelmia lasten oikeuksien toteutumisen seurannasta. Poikkihallinnollisesti olisi täysin mahdollista tehdä paikallisviranomaisille kyselyitä lasten oikeuksien ja lapsen etusijan toteutumisesta päätöksenteossa kunta- tai maakuntatasolla. Näiden kyselyjen avulla voidaan kohdentaa lasten oikeuksien toteutumiseen tarvittavia toimenpiteitä ja palveluratkaisuja. Hallituksen kärkihanke, jota sosiaali- ja terveysministeriö osaltaan toteuttaa, Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelma (LAPE –hanke) voi vastata tähän

tiedonkeruun tarpeeseen, kun myös vammaisten lasten asema ja heidän perheensä otetaan asianmukaisesti huomioon.

Vammaisiin lapsiin ja nuoriin kohdistuva väkivalta sekä vihapuhe

Lapsen oikeuksien komitea 7.9.2011 kehottaa Suomea kohdassa 38. YK:n lapsiin kohdistuvan väkivaltaa koskevan selvityksen seurannassa asettamaan ensisijaiseksi tavoitteeksi kaikkien lapsiin kohdistuvan väkivallan muotojen poistamiseen. Tässä yhteydessä komitea kiinnittää muun ohessa huomiota kansallisen tietojen keruun, analysoinnin ja levittämisen järjestelmän vahvistamiseen.

Vammaisiin lapsiin ja nuoriin kohdistuu erilaista väkivaltaa, jossa teon vaikuttimena on ollut heidän vammaisuutensa. Fyysisesti vammaista lasta esimerkiksi kosketaan hoidon ja huolenpidon antamisenkin tarkoituksessa ikätovereitaan enemmän ja tämä luo riskin siitä, että koskettaminen voi olla joskus epäsopivaa tai lainvastaista.

Tiedossamme on, että koulukiusaaminen on iso ongelma monelle 13 - 17 -vuotiaalle vammaiselle lapselle eikä kiusaaminen rajoitu pelkästään kouluun vaan osalla se jatkuu vapaa-ajalle. Henkisen väkivallan muotona ryhmän ulkopuolelle saatetaan jättää tietoisesti vammaisen lapsi tai nuori helposti, jolloin vaikutuksena on vammaisen nuoren syrjäytyminen ikätovereistaan ja yksinäisyys, minkä tiedetään altistavan mielenterveysongelmille. Tämä kehitys voi näkyä jo päiväkodeissa siinä, ettei vammaisen lapsi saa keneltäkään syntymäpäiväkutsua tai sitten hänen syntymäpäivilleen ei tule kukaan ikätovereista.

Kyse on myös fyysisestä väkivallasta, kuten esimerkiksi apuvälineen poisottamisesta. Tiedossamme on tapaus, jossa vammaiselta nuorelta pojalta oli otettu liikkumisen apuväline pois ja heitetty junan raiteille sekä huudettu, että ”te vammaiset tuhlaatte yhteiskunnan rahoja”. Eräs vammaisen nuori on kertonut, ettei uskalla käyttää apuvälinettä, koska se herättää vielä enemmän kiinnostusta kiusaajissa.

Invalidiliitto järjesti noin reilu vuosi sitten verkkoon suunnatun kampanjan, jossa videon nuorelta naiselta sai kysyä vammaisuuteen liittyviä kysymyksiä. Invalidiliitto joutui poistamaan kymmenkunta videoon liittyvää kommenttia, jotka oli kirjoitettu pääosin anonyymisti ja ne täyttivät vihapuheen tunnusmerkistön sisältäen mm. haukkumista ja vamman kyseenalaistamista sekä ihmisarvon halventamista.

Vammaisen lapsen yksinäisyys laajempaan teemana liittyy edellä mainittuun ja moni vammaisen lapsi on kertonut, ettei hänellä ole välttämättä perusarjessa perheenjäsenten lisäksi ketään kenen kanssa viettäisi aikaa.

Liikuntavammajärjestöjen nuorisoyhteistyö Seitin lapsille ja nuorille suunnatut tapahtumat ovat olleet lähes ainoita sosiaalisia kontakteja samanikäisiin nuoriin ja kavereita saa vain niistä tapaamisista. Tämä näyttäisi painottuvan yläkouluihin, ei niinkään toisen asteen opetukseen.

Invalidiliitto katsoo, että tietoisuutta tulee lisätä vammaisuudesta kaikilla koulutusjärjestelmän tasoilla myös varhaiskasvatuksesta lähtien YK:n vammaissopimuksen artiklan 8 (tietoisuuden lisääminen) edellyttämällä tavalla.

Esteellinen ympäristö ja asenteet vaikeuttavat fyysisesti vammaisten lasten osallistumista

Lapsen oikeuksien komitea 7.9.2011 on antanut kohdassa 40. YK:n lasten oikeuksien sopimuksen 23 artiklan sekä vammaisten lasten oikeuksia koskevan komitean yleiskommentin no. 9 (2006) (CRC/CGC/9) perusteella suosituksen, että Suomi luo kokonaisvaltaisen oikeudellisen ja poliittisen kehyksen, jolla taataan vammaisten lasten yhdenvertainen oikeus mm. päästä julkisiin rakennuksiin. Invalidiliitto katsoo, että tämä suositus ei ole riittävällä tavalla toteutunut.

Invalidiliiton tiedossa on tilanteita, joissa kunnallisen nuorisotoimen tilat ovat usein esteellisiä eli vammaisella nuorella ei ole yhdenvertaisia mahdollisuuksia osallistua nuorten omiin ryhmiin tai nuorille suunnattuun toimintaan. Esteettömien harrastusmahdollisuuksien puute vaivaa etenkin pienempiä paikkakuntia.

Vaikka tarkoitus on ollut integroida vammaiset lapset esim. koululiikuntaan muiden lasten tavoin, niin ongelmaksi on noussut riittämättömät resurssit. Olemme kuulleet tilanteista, joissa vammaisen henkilö on ollut paikalla liikuntatunneilla tai uimahallissa muun koululiikuntaryhmänsä kanssa, mutta vammaisen henkilön paikalla olo on rajoittunut istumiseen ylimääräisellä tilanteeseen hankitulla istuimella.

Sosiaalipalveluiden riittämättömyys vammaisen lapsen varhaiskasvatuksen ja koulunkäynnin sekä vapaa-ajan toimintojen tukemiseksi

Lapsen oikeuksien komitea 7.9.2011 on antanut kohdassa 40. YK:n lasten oikeuksien sopimuksen 23 artiklan sekä vammaisten lasten oikeuksia koskevan komitean yleiskommentin no. 9 (2006) (CRC/CGC/9) perusteella suosituksen, että Suomi varmistaa vammaisille lapsille (b) riittävän määrän henkilökohtaisia avustajia ja kuljetuspalveluja sekä (c) parantaa opettajien valmiuksia opettaa vammaisia lapsia ja lapsia, joilla on erityistarpeita sekä (a) luo edellytykset vammaiselle lapselle osallistua yleisopetukseen. Invalidiliiton mielestä tämä suositus ei ole toteutunut tältä osin käytännössä.

Invalidiliittoon kertyneiden kokemusten perusteella liikkumisrajoitteisella tai harvinaista sairautta sairastavalla lapsella voi olla tarve henkilökohtaiseen avustajaan. Tällöin luokkakohtainen avustaja ei vastaa lapsen tarpeisiin riittävällä tasolla. Oppimisen mahdollisuudet eivät ole yhdenvertaiset, jos lapsen avustustarve täytetään vain osittain. Kunnista lisäksi kantautuu viestejä siitä, että avustajissa säästetään eikä tarvittavaa määrää koulunkäyntiavustajia palkata. Erityisesti avustajien sairastapauksien sijaisjärjestelyihin ei kiinnitetä riittävällä tavalla huomiota, vaan koulun tai päiväkodin hankkiman avustajan sairastuessa vammaista lasta on kehoitettu myös jäämään kotiin, vaikka vammaisella lapsella itsellään ei ole ollut tarvetta poissaoloon. Lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttila on vuosikirjassaan 2017 viitannut tähän Invalidiliiton esiin nostamaan tilanteeseen. Myöskään harvinaissairaalan lapsen normaalista poikkeavalla toipumisajalle käsileikkauksen jälkeen eräässä tapauksessa ei annettu riittävää huomiota, vaan henkilökohtaista

apua pyrittiin vähentämään. Vastaavasti vammaisen lapsi tarvitsi vammasta johtuvasta syystä pidennetyn oppivelvollisuuden ja hänelle se oli aiemmin myönnetty mukautuksena yleiseen opetukseen osallistumisen tukemiseksi, mutta säästösyistä pidennetty oppivelvollisuus ollaan lopettamassa.

Tiedossamme on vammaispalvelulain kuljetuspalveluiden riittämättömyys vammaisen lapsen vapaa-ajan toimintaan ja harrastuksiin. Koulumatkat on pääsääntöisesti myönnetty, mutta muuten vammaisen lapsen ja nuoren harrastusmatkoihin on ollut vaikeuksia saada yhteiskunnan tukea. Eduskunnan oikeusasiamies on antanut eduskunnalle vuodelta 2014 kertomuksensa ja siinä todetaan, että kertomusvuonna tuli ilmi useita tapauksia, joissa oli kyse puutteista vammaisten lasten päiväkotien – ja koulukuljetuksissa (kuljetusten turvallisuus ja vammaisten lasten yksilöllisten tarpeiden huomioiminen). Laillisuusvalvoja piti muutenkin vammaisten lasten ja nuorten sosiaali- ja terveyspalveluja riittämättöminä.

Rikoslain seksuaalirikossäännösten muutostarpeet

Invalidiliitto pitää edistysaskeleena rikoslain 20 luvun 2 pykälään tehtyä kirjausta raiskauksen määrittelemistä törkeäksi, kun kohteena on alle 18 –vuotias lapsi. Kuitenkin Invalidiliitto huomauttaa, että muuten rikoslaissa säädetty oikeusturvan taso vammaisen henkilön seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamisesta *sairaalassa ja laitoksessa* on merkittävästi muualla tapahtuvaa hyväksikäyttöä heikempi. Rikoslain 20 luvun 5 §:n (RL 20:5) seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistöön sisältyy mm. tahdonvastainen sukupuoliyhteys (sanktiotaso: sakkoa – 4 vuotta vankeutta). Ihmisoikeuselin CEDAW on antanut huomautuksen laitoksissa olevien vammaisten seksuaalisen itsemääräämisoikeuden muita heikommasta tasosta Suomelle v. 2014. Vammaisten ja erityisesti kehitysvammaisten naisten ja tyttöjen riski joutua seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi on moninkertainen valtaväestöön verrattuna. *Invalidiliitto esittää, että RL 20:5 pykälän alakohta kumotaan tai vähintään sanktiotasoa nostetaan merkittävästi oikeudenmukaiselle tasolla.*

Helsingissä 24. päivänä toukokuuta 2017

INVALIDILIITTO RY

Petri Pohjonen
Pääjohtaja

Laura Andersson
Yhteiskuntasuhdejohtaja

Lisätietoja antaa: Henrik Gustafsson, lakimies, henrik.gustafsson@invalidiliitto.fi, p. 044 765 0693